УДК 728.81/82 (477.83-21) (093) “16”

Володимир АЛЕКСАНДРОВИЧ

ІНВЕНТАРІ ЗАМКІВ У СТРИЮ І КАЛУШІ З КІНЦЯ XVII СТОЛІТТЯ

Українська історія, як відомо, багата “білими плямами” й недослідженими сторінками; не бракує серед них і таких, на висвітлення яких не мали жодного впливу й сприятливі політичні зміни останніх десятиліть. До них належать навіть окремі з-поміж найсамобутніших явищ національної історії. До таких доводиться віднести й світське дерев’яне будівництво. Якщо церковне завдяки немалій кількості збережених чи бодай зафіксованих пам’яток має ряд вагомих наукових позицій у літературі[1], то світське – поза етнографічною його стороною[2] – існує у свідомості не лише широкого загалу, але й спеціалістів насамперед на рівні нечисленних розрізнених фактів на чолі з канонізованими описами винятково вразливого на українську дійсність сирійського подорожнього середини XVII ст. Павла з Алеппо[3]. Зрештою, існує лише у вигляді здебільшого засвідченого описами замкового і резиденційного будівництва, оскільки масова міська й сільська забудова значно рідше фіксувалася на письмі[4] й нині відома передусім у пізніх оригінальних збережених зразках.

Опрацювання актових джерел показує, що дерев’яна забудова відігравала надзвичайно важливу, все ще належно не оцінену роль в архітектурі українських земель. Цілковитою несподіванкою стало відкриття як очевидного факту того, що нерідко вона була істотним доповненням знаних мурованих замків. Певним чином те, що ми нині здебільшого сприймаємо як замки, насправді є лише мурованими залишками значно більших свого часу ансамблів, у яких цілковито втрачена їх важлива первісна складова у вигляді дерев’яних будівель та елементів. Для прикладу, вкажемо, що князь Василь-Костянтин Острозький в Острозі жив у дерев’яному палаці, який знаходився між Мурованою вежею та Богоявленською церквою, описаному в інвентарі 1620 р.[5] Значну дерев’яну складову наприкінці XVII ст. мав замок князів Радивилів в Олиці на Волині – до нього входили, зокрема, два дерев’яні палаци[6]. Тільки дерев’яна забудова на 1689 р. знаходилася на подвір’ї відомого бастіонного замку в Бродах на Львівщині, творіння знаного в історії України французького військового інженера Гійома Левассера де Боплана[7]; саме тому, зрештою, від неї нічого не збереглося. Дерев’яну забудову відзначає й опис замку в Золочеві з 1715 р.[8]

Не менш поширеним було й дерев’яне оборонне будівництво, найкраще засвідчене на західноукраїнських землях. Один з найраніших прикладів таких замків дає списаний 1568 р. інвентар спорудженого 1542 р. замку в Медиці поблизу Перемишля[9]. Проте загалом такі матеріали досі відомі мало й усе ще не зайняли свого належного місця в системі знань з української історії. Тому впровадження відповідних описів до наукового обігу надалі залишається одним із актуальних завдань наукових досліджень.

Певні цікаві моменти до аналізу відповідної проблематики як окремого історичного явища зберегли публіковані далі описи кінця XVII ст. замків у Стрию[10] та Калуші[11], які можуть слугувати важливим причинком до вивчення дерев’яного замкового будівництва Західної України.

На Стрийський замок у своїй студії з історії міста ще перед кінцем XIX ст. звернув увагу Фердинанд Бостель. При цьому він користав насамперед з найдавнішого інвентаря замкових споруд 1588 р.[12] і докладніших відомостей з пізнішого часу не мав. Короткий опис замку зберігся також у люстраціях королівщин з початку 1660-их років: "Ten zamek wkoło oblewa woda, wał take wkoło niego derniowany i parkan. W samym zamku izb i z komnatami dookoła: izba stołowa wielka, na dole różne komory, bram dwie, baszt cztery, w których dział 6 spiżowych, hakownic ośminaście"[13]. Як виявилося, крім опису 1588 р. та цього лаконічного свідчення існує ще також інвентар 1696 р.[14] Він зроблений після смерті короля Яна III Собєського, який від 1660 р.[15] був стрийським старостою, й фіксує той стан замкового ансамблю, що склався насамперед упродовж цих десятиліть. Зрештою, різноманітні будівельно-відновлювальні роботи в замках велися досить часто й публікований опис дає красномовні підтвердження цієї загальної практики, продиктованої необхідністю регулярного відновлення будованих з дерева споруд. Стрийський інвентар цікавий тим, що дає уявлення про замок у тракті перебудови, коли окремі частини давнього ансамблю уже були ліквідовані, проте нові ще значною мірою знаходилися у стані будівництва. Під цим оглядом він засвідчує досить рідкісну картину, а його поява у процесі перебудови викликана смертю тодішнього державці.

Опис самого замку традиційно розпочинається з брами, їй передувала дерев'яна брамка з окремою кімнатою нагорі, до брамки примикало декілька приміщень службового призначення. З нею через став вів "wężykowato robiony" міст до нової дубової замкової брами з сосновими воротами. Над брамою знаходився дерев'яний будинок, який включив середній, більший і обабіч нього два менших покої[16]; надбрамний будинок мав дах, помальований червоною малярською фарбою й увінчаний вежею з королівським гербом під короною. Забудова була майже виключно дерев'яною й візитатор постійно відзначає її в описі як нову. Дерев'яним, зокрема, був будинок арсеналу, хоч два скарбівці при ньому були мурованими. Дерев'яним був і новозбудований, ще не закінчений палац на кам'яному фундаменті з незакінченим обходом навколо нього, який включав дванадцять кімнат з альковом, проте чотири з них ще не закінчено – вони не мали підлог і печей. У цих кімнатах знаходилися печі з мальованих поливаних кахлів, прикрашених орлами, а кахлі "непростої роботи" для печей надбудованих приміщень переховувалися у новій мурованій скарбниці. Поряд з цим незавершеним палацом стояли давніші "будинки й палаци" з парадними кімнатами на верхньому поверсі, до яких вели вже не нові різьблені сходи. Ця частина резиденції мала 10 приміщень. Під оглядом кількості приміщень нова резиденція мало чим відрізнялася від попередньої, оскільки була більшою від неї лише на три кімнати. До цих будівель примикала вежа – домінанта архітектурного ансамблю – з влаштованим у ній "будинком" із кільканастома вікнами, але підруйнованим, без шиб. Її покриття, натомість, було щойно відновлене й помальоване: більша баня – червоною малярською фарбою, а менша – зеленою для даху; увінчувала їх велика мідна золотиста баня з королівськими знаками під короною. Оскільки із загально згаданих в люстрації 1660-их років чотирьох веж публікований інвентар описує лише одну, три інші на той час, як видно, вже були розібрані. Вежа примикала до старих замкових будівель над згаданими господарськими приміщеннями. У них, зокрема, знаходилася велика мальована парадна їдальня із мальованим балконом, безперечно, ідентична з великою столовою кімнатою – єдиним приміщенням, спеціально відзначеним у короткому тексті опису замку з люстрації 1660-их років. За нею влаштовано каплицю з окремим критим ходом знадвору, її розмальовано

сценами з історії святого Іоана Хрестителя, а посередині вміщено "знаки" покійного короля. Отже, програма розписів мала патрональний характер й скеровувалася до особи Яна III Собєського. У каплиці також влаштовано мальовані хори, її накривав добрий дах, а крита галерея вела від неї до старих будівель, зорієнтованих до міста. У цій частині ансамблю знаходилася стара велика кімната й через сходи – резиденція адміністратора з приміщенням замкового суду. Оскільки, за свідченням опису, вона знаходилася там, де раніше була "стара брама", безперечно, ідентична зі згаданою в люстрації 1660-их років другою брамою, ці приміщення так само збудовано щойно за часів староства Яна Собєського. Рідкісний опис кімнати засідань замкового суду відзначає лише столи та лави, п'ять вікон засвідчують більші розміри цього приміщення. Її особливістю була піч зі звичайних кахлів, верхню частину якої викладено з мальованих кахлів. Саме приміщення накривала велика кругла баня, побита гонтами. Крім того, в будинку знаходилася ще велика кімната з піччю на кам'яному фундаменті та стовпчиках й інша кімната.

Наведені відомості вказують, що на 1696 р. Стрийський замок перебував у стані перебудови. Ще зберігалися й були частково відновлені давніші замкові споруди з каплицею, малювання якої, як і наявність у ньому королівської емблематики Яна III Собєського, однозначно стверджують, що їхній актуальний стан міг скластися щонайраніше від другої половини 70-их років зі вступом Яна III на престол (коронований у лютому 1676 р.)[17]. Люстрація початку 1660-их років описує, наскільки можна здогадуватися, відмінний стан замкового ансамблю – на це вказує насамперед наявність тоді трьох веж і брами, які на 1696 р. уже не існували. Як видно з публікованого опису, будівельні роботи велися тільки в частині споруд, інші ж, як вказує опис, у їх ході лише відновлювалися. Нові, ще не закінчені на час складення опису будівлі мусили бодай частково зводитися в 1696 р. й зі смертю короля роботи, не виключено, могли припинитися. Показово, що, як і раніше, замок будувався з дерева – за винятком згадуваних скарбівців, мурованих споруд у ньому на той час не було зовсім. Ця обставина значно збільшує цінність публікованого інвентаря, оскільки описаний замковий ансамбль уже давно не існує, тому розшуканий документ є єдиним конкретним слідом по ньому.

Опис характеризує Стрийський замок у його стані на кінець XVII ст. як своєрідний конгломерат різночасових будівель різноманітного призначення, в чому слід вбачати одну з прикметних особливостей дерев'яного замкового будівництва. Мальовничий силует замкового комплексу творили вежа та різні за формою завершення дахи поодиноких частин ансамблю[18]. Додаткових акцентів йому надавало розфарбування дахів, у якому виділялося червоно-зелено-золотисте покриття вежі. Цей несподівано яскравий колористичний акцент, правдоподібно, теж належить до характерних особливостей дерев'яного замкового будівництва, однак природно, є маловідомим його аспектом. Характерно також, що замок довший час залишався однією з королівських резиденцій, завдяки чому публікований опис ще раз акцентує увагу на маловідомій проблемі дерев'яного будівництва в оточенні короля Яна III Собєського на західноукраїнських землях. Загалом, Стрийський інвентар 1696 р. фіксує одну з важливих й безслідно втрачених сторінок дерев'яного будівництва західноукраїнського реґіону й виступає важливим джерелом до її пізнання.

Інший цікавий, хоч і значно скромніший за характером аспект відповідного явища зберіг складений 1693 р. не відомий досі опис Калуського замку[19], вцілілий у складі інвентаря Калуського староства. Обидва описи майже одночасові й належать до одного реґіону, проте Калуський замок, безперечно, скромніший і простіший за своїм

характером. Він знаходився при місті від Струкової гори, його дерев'яні будівлі розплановано в квадрат. Вони не мали ніяких особливих укріплень, лише в куті від церкви знаходився зруйнований курган на зразок бастіону. Сама резиденція, уже надруйнована, стояла на кам'яному підмурівку й мала 100 ліктів довжини на 24 ширини. До неї провадили двоє дубових сходів, увінчаних великими круглими банями в формі веж, побитих гонтами. Перед будинком під дахом знаходився ґанок, як, наприклад, у Жовківському замку. Будівля включала вісім кімнат по дванадцять ліктів у ширину і довжину з кам'яною підлогою, що для відповідного часу, очевидно, слід визнати явищем архаїчним. У сінях підлога була дерев'яною. Мальовані печі опалювали лише чотири кімнати, в інших були тільки каміни. Велика кімната мала подвійні розміри й так само кам'яну підлогу, але була зруйновна, без стелі. Поряд із будинком стояла стайня, навпроти нього – кухня з мурованим комином. До кухні примикала брама від міста із залою на поверсі під банею у формі вежі, "по-старосвітськи", як відзначив укладач опису, побитою гонтами, до зали знизу вели окремі сходи. Праворуч від брами знаходився незакінчений невеликий новий будинок, який включав кімнату й столову кімнату. Замикали замкове подвір'я будинки з пекарнею, резиденцією підстарости й брамою від костьолу з альтаною у вигляді вежі над нею. Навколо цих будівель ріс сад, колишній італійський парк, але вже запущений. На подвір'ї знаходилися дві криниці. Частковий опис замкових будинків[20] дає також інший інвентар, споряджений після 1693 р., оскільки описана в ньому жупа[21] в околицях міста, за попереднім інвентарем, закладена того ж року. Показово, що й Калуський замок також знаходився у стані перебудови. Публікований інвентар дає приклад, цілком очевидно, скромнішого замку, зрештою, – з територій, які значно рідше привертають увагу дослідників і набагато менше відображені в писемних джерелах, що, природно, збільшує його історичну вартість.

Стрийський та калуський інвентарі кінця XVII ст. подають істотний причинок до історії дерев'яного замкового будівництва західноукраїнських земель й на конкретних прикладах фіксують ряд важливих моментів його розвитку значно ширшого, загальноісторичного плану. Вони відображають ту важливу сторону повсякденного життя й мистецької культури реґіону, яка, за неминучою втратою відповідних пам'яток, збереглася лише на сторінках все ще невиправдано рідко використовуваних у науковій літературі писемних свідчень.

ДОКУМЕНТИ

№ 1

1689 жовтня 20, Стрий.
Інвентар Стрийського замку

OPISANIE ZAMKU STRYISKIEGO
ALIAS INWENTARZ SPISANY W ROKU 1696 D[IE] 20 8-BRIS (C. 1).

Naprzód od miasta bramka z budynku drewnianego z wieżyczką dachową, dobra. W teyże bramie na wierzchu iest izdebka niewielka bez okien y okiennic. W samey bramie iest izb dwie, iedna piekarnia z piecem czarnym, okno w niey iedno małe, ławy około dobre. Przy teyże piekarni iest staienka ze drzwiami dobremi z zamkiem drewnianym. Druga izba światełka dobra, okien trzy w sobie ma, piec wołoski dobry, ławy około

dobre, drzwi na zawiasach żelaznych dobre, także y u piekarni. Podle świetlicy teyże iest staienka z plota polepiona, pobita dranicami, drzwi u niey w zamknięciu dobrze. W teyże bramie wrota wielkie dobre z skoblami y z wreciądzem, także y fortka dobra z wrzeciądzem. W sieniach tychże schody na górne mieszkanie dobre.

Powróciwszy z bramy pierwszy, most iest przez staw wszystek wężykowato robiony aż do bramy drugiey strażney. Ten most nowy ze wszystkim dobry z wiązaniem spodnim dębowym y poręczem także wiązanym dębowym. Na końcu mosta zwód dobry, na spodzie klamki żelazne dobre, w poręczu dwie skobie żelazne, drągi pozakowywane żelazem na końcach oboch, tych drągów dwa, także czopów dwa żelaznych na spodzie, obręczów dwa żelaznych na samym zwodzie y kłódka żelazna do zamknięcia. Minąwszy most wielki wstępuiąc do zamku samego, brama iest wielka, w którey straż żołnierżow wybrańców z całego starostwa Stryiskiego co dzień y noc odprawuie się. Ta brama iest nowa, dobra ze wszytkim w pul z dembiny robiona. U samey bramy wrota wielkie jodłowe na żelazie zwyczaynym y w zaporze należytym, kuny dwie żelazne, czopów dwa żelaznych y drąg do zasuwania.

Na górze teyże bramy iest budynek drewniany, w którym iest pokoiów trzy, iedna izba srzednia większa, a izb dwie mnieyszych, drzwi w tych pokoiach iest siedmioro na zawiasach z klamkami, z wrzeciądzami ze wszystkim porządkiem dobre nowe. W tychże pokoiach okien iest n[umero] 6, które okna szyby maią kwadratowe z klamkami żelaznemi kreconemi y same żelazem okowane zwyczaynie, nowe y dobre. W tych pokoiach wszystkich iest tylko stół ieden niewielki kwadratowy z obnożem dobrym y pomost nowy wszędzie (C. 3).

Na wierzchu bramy tey iest dach dobry nowy farbą czerwoną malarską pofarbowany, a na samym wierzchołku wieżyczka niewielka, na niey gałka miedzaina pozłocista, w którey pręt duży żelazny, herb ś[wietey] p[amięci] króla i [ego] m[oś]ci także trzymaiący. Na wierzchu samym korona medziana pozłocista.

Odstąpiwszy od bramy pomienioney, iest w zamku samym kuchienek dwie iusz nie nowe, pobite dachem dobrym ze dwiema drzwiami.

Do budynków nowych zbliżywszy się, iest naprzód cekauz nowy z drzewa jodłowego wybudowany, okien dwie z kratami żelaznemi, w nim są wrota dobre nowe jodłowe dwoiste z kunami dwiema y z czopami także dwiema żelaznemi, we drzwiach drąg okowany na końcu z swornie[m] żelaznym, kłódka do zamknięcia. Klamka wielka żelazna w przodu drzwi. W tymże cekauzie iest pomost dobry nowy.

Podle przystąpiwszy iest sklepów dwa murowanych alias skarbców z dwiema kratami żelaznemi murowanie nowe ze wszystkim dobre, drzwi żelazne do nich y okiennice żelazne.

Odstąpiwszy od skarbców przystępując do budynków nowych y pałaców zbudowanych rachuie się wszystkich izb n[umero] 12, a trzynasty alkierz, gdzie z tych izb cztery izby niedobudowane do końca, to iest bez pieców y pomosty niedokończone.

Kominów wielkich nowych w tych pałacach iest nfumero] 3.

Pieców w tychże pałacach n[umero] 4, ale z kaflów malowanych polewanych, orłów plątanych na każdym kaflu reprezentuią. Przy każdym zaś piecu iest po dwa kominki dla kładzenia ognia.

W tychże pałacach we czterech izbach pieców niemasz tylko kominki małe.

We wszystkich pokoiach pomienionych iest stołów n[umero] 5.

Okon w pokoiach wszystkich iest n[umero] 23. Które szyby w sobie maią w kwadrat, z klamkami żelaznemi, każde okno z kwatyrami dwiema otworzystemi. Okiennic tylko dwie na żelazach zwyczaynych(C. 4). Drzwi w pałacach tychże iest n[umero] 20.

Z których iedne są ze wszystkim na żelazach okowan[ych] z zawiasami, klamkami, wrzeciądzami n[umero] 13, a ieszcze niegotowych n[umero] 7.

Pomosty wszędzie w izbach pomienionych nowe, dobre y gotowe.

Dach ze wszystkim nowy na pałacach porządnie dany.

Fundament wkoło pałaców murowany, na którym wszystka basis zostaie, także y wkoło pałaców pomostek, że może obeyść circumcirca budynki, ale iescze niedobudowany ze wszystkim.

W końcu pałaców pomienionych iest ogródek niewielki, około niego palisad nowy.

Powróciwszy od pałaców nowych, są pałace y budynki od lat kilkunastu zfundowane pod temi pałacami na spodzie iest izdebek n[umero] 4 małych z oknami, ale iuż staremi. U każdey izdebki drzwi dobre na żelazach z zawiasami, z wrzeciądzami, klamek zaś niemasz.

Daley postąpiwszy pod temiż budynkami iest komór n[umero] 3 na spodzie dobrych ze drzwiami dobremi bez zawiasów bez żadnego żelaza, tylko są wrzeciądze.

Miedzy komorami pomienionemi wpośrodku iest forta przechodząca przez wał do mostku, przez który iest droga do ogrodu pańskiego, w tey forcie są drzwi n[umero] 2 z wrzeciądzami ieszcze dobre.

Z pomienioney forty wyzedłszy poczyna się most, który ze wszystkim iest zbudowany na palach dębowych porządnie, koło tego mostu poręcze zwyczajne dobre przez staw. Pośrodku mostu iest zwód dobry z jodłowego drzewa zrobiony z zamknięcim dobrym, iako y u pierwszego mostu, drąg u tegosz zwodu ieden porządny,

Do samych pałaców na gore wchodząc, są dwoie schody z gankiem snycerską robotą robione z balasami y z wiązaniem, ale iusz nie nowe. Wszedłszy do samych pałaców, są drzwi pierwsze we dwoie zaporzyste(C. 5) z zamkiem, z zawiasami, z klamką porządne dębowe.

W samych pałacach iest drzwi n[umero] 18 porządne dobre z zawiasami, z wrzeciądzami, z klamkami, z haczkam, z halkami żelaznemi, ale nie we wszystkich gałki. Drzwi wszystkie we dwoie zaporzyste.

Izb wielkich iest n[umero] 4. Alkierzów zaś y pokojów n[umero] 6.

W tychże pałacach iest pieców 4, z których dwa piece z kaflów malowanych białych, na nich orły plątane białe są wyrażone y herby śjwiętey] p[amięci] króla i[ego] m[oś]ci. Drugie zaś piece nfumero] 2 takie są. Ieden kafle białe we wszystkim ma, na nich herby wyrażone tegoż ś[więtey] p[amięci] króla i[ego] m[oś]c[i]. Drugi ma kafle modre polewane ołowiem garczarskim z takiemiż herbami j[ego] k[królewskiej] m[ości].

W tychże pałacach kominów wielkich murowanych iest n[umero] 4, małych zaś kominków dla palenia ognia w pokoiach iest n[umero] 6. Stołów w pomienionych pałacach tylko dwa. Ok[i]en n[umero] 22, w każdym po dzie kwaterze, te okna porządne szyby maią w kwadrat robione, żelazem zwyczaynie okowane z kruczkami y ze wszystkim porządkiem. W izbach wszystkich y w sieniach pomost dobry.

Okiennic koło okien w pomienionych pałacach iest n[umero] 22. Te okiennice są we dwoie zaporzyste na żelzach z zawiasami porządnie zrobione. Na tychże pałacach na wierzchu dachu, który dobry iest, na dwóch końcach są essy blaszane medziane, na których insignia króla i[ego] m[ości] ś[więtey] p[amięci] z gałkami pozłacane, ale iusz stara pozłota.

Odstąpiwszy od pałaców pomienionych opisanych, poczynają się budynki stare, ante bywały w zamku stryiskim, do których opisania nie przystępuiąc dla spodnich komór wprzód się one opisuią. Jest tedy na spodzie staienka zła, komór dwie starych pod wieżą,

za temi komorami są drzwi zaporzyste do sklepu dobre z wrzeciądzem. Z tych drzwi są sionki y schody w nich do samego sklepu. U samego zaś sklepu są drzwi dobre na żelazach z wrzeciądzem, z zawiasami y z skoblem. Sklep sam iest murowany spory immediate pod samą wieżą.

Wróciwszy się od sklepu, spodem samym iest komór n[umero] 4 prostych(C.6) ze drzwiami prostemi bez żelaz, zaporzystemi, z wrzeciądzami pod staremi budynkami.

Po tych komorach następuie staynya spora na słupach czterech murowanych, w którey iest komórek niewielkich dwie ze drzwiami zaporzystemi z wrezciądzami.

Daley odstąpiwszy od staini, są drzwi proste małe od sklepiku z sionkami, w tych sionkach sklepikowych są dwie komory niewielkie z prostemi drzwiami y zamknięciem drewnianym.

Przy samym sklepiku są drzwi proste z skoblem y wrzeciądzem stare bez zawias, sklepik zaś sam niewielki murowany dla trzymania liquoru.

Sklepik murowany minąwszy, iest komora podle duża na wierzchu którey kaplica zamkowa, drzwi u tey komory proste z wrzeciądzem z skoblem bez zawiasów. Podle tey komory iest staienka niewielka stara ze drzwiami prostemi.

Od stayni odstąpiwszy, następuią komory pod budynkami staremi, które są ad faciem miasta. Tych komór iest n[umero] 3, z któtych dwie dobre z prostemi drzwiami zaporzystemi bez zawias, a trzecia pusta bez drzwi.

Od dolnych komór, które na budynkach starych zostawali, powróciwszy się na mieysce to, gdzie stara brama była, tam są wrota nowe w sieniach z drzewa jodłowego robione bez żadnych żelaz.

Postąpiwszy daley od mieysca tego, gdzie stara brama była, iest kuchnia wielka zamkowa, w którey komin wielki murowany należyty kuchienny porządny.

W tey kuchni iest izba iedna z prawey strony wchodząc dobra, w którey okien dwie w drzewno oprawnych przybitych, piec kaflowy prosty, komurka przy tey izbie z prostemi drzwiami bez żelaz. Stół ieden w niey iodłowy z obnożem iuż niedobrym.

Z prawey strony w teyże kuchni iest izba druga spora, do niey drzwi(C. 7) jodłowe na żelazach zwyczaynych, z zawiasami, z wrzeciądzem, z klamką. Piec w niey mały prosty kaflowy ze dwoma piecmi piekarskiemi y kominem, W tey izbie stół prosty jaworowy ieden. Szafa stara prosta. W izbie teyże y listwa iedna duża, druga mnieysza na kształt połek do stawiania naczynia. Lawy około są dobre w teyże izbie. Przy tey izbie komora duża, do którey drzwi dobre z zawiasami, a wrzeciądzem porządne. W pomienioney izbie okien dwie prostych w drewno oprawnych. Dach na tych budynkach dobry.

Po skończonych budynkach dolnych starych dawnych są uprzod schody drewniane stare z dachem. Z których schodów powróciwszy, iest ganek na pomoście z poręczem dobry, ze spodu deszczkami pobity. Zaraz się tedy poczyna komórka drewniana, do którey są drzwi niewielkie z wrzeciądzem, skoblem, z zawiasami zaporzysta, od tey komórki iest niedaleko mostek aż na wał.

Za komórką opisaną iest podle izdebka niewielka, do którey drzwi są stare na żelazie zwyczajnym. Piec w teyże izdebce kaflowy prosty niewielki. Okien dwie, ale iuż złych, przy oknach okiennice dwie zasuwiste proste bez żelaz. Przy piecu pomienionym komin murowany, w sionkach teyże izdebki iest komoreczka w koncie niewielka, do niey drzwi dobre z zawiasami tylko, a ta izdebka iest pod samą wieżą nedaleko.

Z pomienioney izdebki sionek wyszedłszy, zaraz są schodki na wieżę zamkową, z których schodów postąpiwszy wieża się sama poczyna. W którey wewnątrz iest na

kształt izby budynek z kilkunastu okien, a w tych żadnych szyb niemasz, tylko mieysca na okna. Okiennice są proste, drugie pozabiiane.

Z tego budynku iest troie schodów dobrych z poręczem, a czwarte niewielkie do wysokości samey teyże wieże.

Wieża zaś sama dachem nowym pobita y czerwoną farbą malarską pomalowana. Pod tym dachem samey wieże są około balasy także pomalowane snycerską robotą robione. Bania dachowa iedna większa(C. 8) pomalowana, na którey słupki niewielkie około snycerską robotą wystawione. Druga także bania niewielka farbą zieloną pofarbowana dachowa. Na samey wieżycce górnicy iest sztyber żelazny duży wzdłuż okrągło miedzią pobity. Na tymże sztybrze iest bania spora miedziana pozłocista, na tey bani iest pręt żelazny, który trzyma insigne regium samego ś[więtey] p[amięci] króla i[ego] m[oś]ci na blasze pozłocistey. Na samym zaś wierzchu wieży to iest sztybra y pręta iest korona blaszana pozłocista.

Postąpiwszy od wieży, podle są drzwi duże jodłowe do sieni, gdzie się budynki stare górne poczynaią. W tych sieniach iest komora spora, do którey drzwi proste z wrzeciądzem bez zawias zaporzyste dobrze. W tey komorze iest okien cztery prostych, ta tedy komora pod samą wieżą iest zbudowana. Minąwszy komorę opisaną, są drzwi na żelazach zwyczaynych z zawiasami, z wrzeciądzem, z skoblem, klamką, ale iusz stare, z tych drzwi izba się pierwsza starych budynków poczyna. Od którey izby powróciwszy od wieży, iest pomost stary z poręczem aż do schodów, przez które wchodzą do kaplice iako ganek zwyczayny. Izba zaś pomieniona pierwsza iest duża, w którey piec kaflowy prosty stary, komin do pieca murowany duży y kominek niewielki w izbie przy piecu dla ognia.

Stołów w izbie pomienioney dwa, ławy około stare, okien w teyże izbie iest n[umero] 5, z których tylko trzy dobre są, ale stare z kwatyrami, drugie zaś dwie okna zabite proste. Okiennic tylko trzy nowych z zawiasami y zaszczypkami.

Minąwszy izbę opisaną, następuie skarbiec podle, do którego są drzwi dębowe na zawiasach żelaznych z zamkiem wnętrznym, skoblem y wrzeciądzem. Stół w tym skarbcu stary z obnożem starym iuż prawie niedobrym.

Powróciwszy z skarbcu, iest izba wielka stołowa stara wewnątrz malowana, w którey okien iest n[umero] 8 ieszcze dobrych ze wszystkim. Stołów wielkich n[umero] 2. Piec wielki stary, ale iuż nie bardzo dobry. Szafa w kącie, około niey balasy malowane, przy drzwiach chór(C. 9) malowany z balasami. Drzwi do izby iuż stare na żelazach zwyczaynych, z zawiasami, zamkiem wnętrznym, ale złym. Jawy wokoło dobre y pomost w yzbie iescze nie zły. Do sieni izby pomienioney są drzwi na żelaznych zawiasach y hakach bez zamku żelaznego, okien trzy złych, w samych sieniach dwoie drzwi prostych bez żelaz.

Minąwszy izbę wieka opisaną, następuie kaplica zamkowa, do którey wprzód z dworu są schody z dachem dobrym. Do samey kaplicy są drzwi kraciane drewniane malowane, tamże przysionek mały. Z przysionku są do samey kaplicy drzwi iodłowe na zawiasach esistych, hakach żelaznych z wrzeciądzem.

Sama kaplica wewnątrz y ze spodu malowana wszystka, Historia ś[więtego] Jana Chrzciciela wyrażona. Na samym środku wewnątrz insigne ś[więtey] p[amięci] j[ego] k[rólewskiey] m[ości] iest wyrażone. W ołtarzu samym obraz ś[więtego] Chrzciciela. Ławka do modlenia się z poreczemy z obnożem alias scabellum w sobie maiąca nowa iedna niewelka. W teyże kaplicy iest chór niewielki dla muzyków malowany z balasami

snycerską robotą robiony, do którego z przysionka są schodki drewniane, czerwono malowane. Stołek niewielki mały.

Kaplica sama wszystka dobrym dachem pobita. Od kaplicy pomienioney iest ganek z wierzchem dachowym y góra pobita z poreczem dobrym aż do budynków starych, które są ad faciem miasta budowane.

Naprzód tedy są drzwi do budynku pierwszego starego do sieni proste na żelazach zaporzyste z zawiasami dobremi.

W sieniach pomienionych niedaleko kaplice iest komura duża, do niey drzwi dobre zaporzyste na zawiasach. Okien w niey iest dwie pustych bez kwater y okiennic. Tamże y stół iest z obnożem niewielki, ieszcze niezły. W tychże sianiach są drzwi ku kuchni zamkówey ieszcze niezłe proste z żelazem zwyczaynym, z których drzwi są schody aż do kuchni. W tychże sieniach są(C. 10) drzwi do budynku starego, to iest do izby wielkiey dobre ieszcze na żelazie zwyczaynym, z wrzeciądzem, klamką y skoblem. Sama izba iest stara, w niey piec kaflowy prosty stary, komin murowany, w tymże kominie y piecek niewielki piekarski. W teyże izbie iest szafa stara iusz popsowana, okno iedno niezłe proste, a drugie popsowane, okiennicą starą zabite. Stół ieden iodłowy z obnożem ieszcze dobrym, ław dwie, posadzka ceglana.

W teyże izbie od pieca są drzwi do komory iuż stare na zawiasach bez zamku. Item drugie drzwi, do których są schodki do budynku tego, w którym residentia iest j[ego] m[ości] pana administratora alias sądowa izba, gdzie przedtym stara bywała brama. Te drzwi pomienione są stare bez zamku, tylko na szczegulnych zawiasach. Z pomienionych drzwi wyszedłszy, są sieni do izby namienioney sądowey, w których iest ława stara y komórka niewielka bez drzwi, tylko ściana sama, także y drugie drzwiczki niewielkie na zawiasach, któremi ludzie z bramy do sądu zamkowego wchodzą.

W tychże pomienionych sieniach są drzwi do samey izby sądowey na zawiasach z wrzeciądzem, hakami, klamką, skoblem y zamkiem wewnętrznym złym.

W samey izbie sądowey iest okien n[umero] 5. Cztery dobre, a piąte iusz złe, naprawy potrzebuje. Te okna proste okowane żelazem y pręty wkoło żelazne. Okiennice około wszystkich okien dobre z zawiasami y hakami zwyczaynemi. W teyże izbie stół ieden iodłowy iusz nie nowy, ale dobry, z obnożem dobrym. Piec kaflowy prosty w połowicy, a w wierzchu kafle malowane, iusz nie nowy, przesypany z piekiełkiem, do którego z sieni komin murowany duży. Kominek zaś mały murowany dla palenia ognia. Jawy wkoło dobre. W tyże izbie iest stół niewielki okrągły z obnożem nowym, który należy do pokoiów nowych. W tey izbie wpuł samey izby iest przepirzenie na kształt alkierza, do którego są drzwi proste(C. 11) na zawiasach z klamką. W tym przegrodzeniu są drzwi także do komórki niewielkiey na zawiasach z klamką niewielką. Z tey komory przepierzoney znowu są drzwi do komory na zawiasach z skoblem bez zamku z klamką iedną, ta komora niewielka y w niey ława iedna. W izbie pomienioney sądowey wkoło ławy dobre y szuflada wielka z wysuwanemi szkatułami.

Na wierzchu samym bania duża okrągła pobita gątami.

Powróciwszy z izby sądowey, iest izba druga spora budynku dawnego, do którey izby drzwi są proste stare z zawiasami tylko, bez zamku. Ze drzwi ruszywszy, są sieni, z sieni do izby drzwi ieszcze dobre, porządne, z zawiasami, hakami, klamką y wrzeciądzem iako ma bydz. W samey izbie iest piec kaflowy, stary, na fundamencie y słupkach kamiennych, przy tym piecu w sieniach komin murowany y w izzbie kominek prosty do palenia ognia. Stołów iodłowych trzy z obnożami dobremi. Okien dwie dobrych z żelazem należytym. Szafa wielka z kilka pułkami na spodzie zaporzysta, ale iusz

stara. Okiennic iest dwie z zawiasami dobremi zaporzystych, a trzecia w izbie zasuwista. Jawy dobre wkoło izby y ścian.

Z tey izby są drzwi do izby drugiey dobre na zawiasach z klamką y zaszczepką bez zamku, gdzie są wprzód sionki niewielkie. Z tych sionek znowu drzwi drugie do komórki niewielkiey także dobre na zawiasach bez zamku, a do samey izby pomienioney drzwi także porządne z zawiasami y z hakami bez zamku. Stołów żadnych niemasz. Ława iedna po stronie iedney. Okien dwie, ale iusz stare, okiennica iedna prosta.

Po skończonych pałacach takowych iako y starych, munitia którakolwiek się znayduie w zamku, w skarbcach także zamkowych tu się opisuie numerice.

Naprzód w skarbcu nowym murowanym iest prochu baryłek(C. 12) tak grubszego, iako y drobni eyszego szesnaście, a w beczce wielkiey osobliwie iest prochu srzedniego wysypanego baryłek ze trzy albo cztery.

Kule do armat mnieyszych y większych, y do hakownic we trzech baryłkach, ale niepełne baryłki.

Ołowiu iest pułlaski dużey. Faseczek trzy z kamiennemi kulami. Szufel n[umero] 4, trzy małe, a czwarta armatna.

Cyngrotów n[umero] 2. Stęplów hakownicznych kilka y pułwersak. W tymże skarbcu murowanym znaiduią się w schowaniu y kafle malowane nieprostey roboty, które są nagotowane do robienia pieców w pałacach nowych.

Tamże się znayduyą y szyby okrągłe proste, których snopków iest n[umero] 28. Także nagotowane do pokoiów nowych na okna. Tamże są y dwie chorągwie stare wybrańców, dragonów zamkowych.

W skarbcu starym przy budynkach starych tę się rzeczy znayduią. Naprzód. Liberyi czerwonych żołnierskich iest n[umero] 5 z guzikami prostemi. Tamże kontusz ieden pachołczy y żupan stary. Kulbak żołnierskich prostych jarczaków bez poduszek iest n[umero] 12, gdzie u iednych są potrzeby, a u drugich niemasz woyłoku, iedne bez skórek, a drugie z skórkami.

Muszkietów żołnierskich iest n[umero] 80.

Rur muszkietowych gołych n[umero] 7. Jóż prostych muszkietowych niedobrych n[umero] 6.

Hakownic n[umero] 5 krótkich, a szósta zepsowana bez łoża.

Na folwarku zamkowym iest także hakownic n[umero] 4.

Na wieży zamkowey hakownic n[umero] 4.

V Szmuyla Chaimowicza pisarza zamkowych muszkietów żołnierskich iest n[umero] 10.

W zamku samym armat n[umero] 5. Trzy małych, a dwie większych (C. 13).

AGAD, Archiwum Radziwiłłów, dz. XXV. – sygn. 4127/2. – C. 1–13.

№ 2

ВІДОМОСТІ ПРО РОЗТАШУВАННЯ МІСТА КАЛУША Й ОПИС КАЛУСЬКОГО ЗАМКУ З ІНВЕНТАРЯ КАЛУСЬКОГО СТАРОСТВА 1693 РОКУ

MIASTO KAŁUSZ

Zasadzone iest na wzgórku alias przy kacu góry Strukowey nazwaney ponad gruntami błotnistemi lubo w równinie, które rzeki ab oriente Jomnica, a meridie Czeszwa, ab occazu Chocimka, ab aquilone Siewka oblewaią. Ma osady w sobie y z przedmieściami chrześcianów in n[umero] 140, żydów in njumero] 60. Żydzi osiedli wszyscy w mieście w samym rynku wizne domy pobudowali sobie, a chrześcianie po przedmieściu zasiedli, osm tylko w mieście chrześcian gospodarzów mieszkała. Miasto samą iest wałem y na wale parkanem z drzewa po części wybudowanym. Opasane basztami narożnemi y bramami z dwóch stron w wale z drzewa wybudowanemi ozdobione, a przed wałami ostrzami podwoynemi wkoło ufortifikowane.

Zamek. Przy mieście od góry samey są budynki na kształt zamku w kwadrangul z drzewa pod gątami wystawione bez okopu osobliwego. Na rogu tylko od cerkwie na kształt basztellionu kopiec wysypany, iuż nadruinowany.

Budynek residentiey pańskiey iuż nadpsowany, na podmurowaniu postawiony z drzewa pod gątami długi na łokci n[umer]o 100, szeroki na łokci n[umer]o 24. Do niego schody we dwóch mieyscach po gradusach dębowych, nad któremi są kopuły na kształt baszt wielkie, okrągłe, gątami pobite. Ganek przed budynkiem na kształt galeriey pod dachem budynkowym zrobiony po prostu z balasikami toczonemi z drzewa na kształt poręcza. Do budynku weście we dwóch mieyscach iako y budynek sam we dwu sieniach. Drzwi do sieni dwoiste al[ia]s w puł się otwierające na zawiasach żelaznych. W tym wszytkim budynku iest pokoiów aljjajs izb osm po łokci n[umer]o 12 wszerz y wsdłuż. Posadzka w nich kamienna. Okna wszystkie w ołów poprostu robione miejscem dobre, miejscem poprawy potrzebuiące. Piece tylko w cztyrech izbach dobre malowane, a w drugich tylko kominy same. W sieniach podłoga z tarcic, a powały miejscem nadpsowane, okien niemasz. Stołowa iba przestrąna długa na łokci n[umer]o 24, szeroka itid[em] na łokci n[umer]o 24. Posadzka w niey także kamienna, powała zła, po części większey jej niemasz. Drzwy wszystkie w tym budynku proste stolarską robotą na zawiasach żelaznych bez zamków, wrzeciądzami a haczykami żelaznemi zamykaiące się(Арк. 1). Po lewym boku budynku tego jest staynya na kroków n[umer]o 70 długa, a szeroka na kroków n[umer]o 15 pod gątami nowo pobita y restaurowana.

Ex opposito budynku iest kucnia o dwóch izbach po bokach na kroków n[umer]o 16 długa, a szeroka na kroków n[umer]o 13. Komin nad kuchnią wywiedziony na trzech filarach wymurowany, w izbach obodwoch okna dobre, tylko iednego połowy niemaz. Piece. Piec zosobna piekarski w cegłę murowany. Drzwi proste w tym budynku wszystkie na zawiasach z wrzeciązami y skoblami żelaznemi. W rogu tey kuchnie w stayni iest

turma denowo wybudowana, do którey drzwi na zawiasach żelaznych troistych z skoblami y wrzeciązami na podłodze.

Wedle budynku kuchęnego iest brama do miasta, do którey wrota na biegunach z kuną żelazną z wrzeciązami y skoblami żelaznemi. W tych wrotach iest firtka na zawiasach żelaznych z zasuwą żelazną y klamką żelazną. Na tey bramie iest sala z przegrodą z tarcic rożnych zrobiona, okna w niey dobre, stul y ławka sprosta robione. Drzwi dwoie na zawiasach z wrzeciązami żelaznemi pod kopułą na kztałt baszty robioną okrągło po staroświecku gątami pobitą, do niey schody z dołu. Po prawey ręce od bramy są budynki de nowo wystawione, do których drzwi dwoie na zawiasach żelaznych, iedne do sieni bez zamknięcia, a drugie do izby z klamką y haczykiem żelaznym. W sieni iest komin na czterech słupach wywiedziony, kapa na wierzchu wymurowana. W tey izbie okien trzy w ołów oprawne nowe, u iednego od miasta krata żelazna. Piecz zielony nowy na fundamencie murowanym. Do niey drzwi dwoie na zawiasach żelaznych z klamkami, haczykami, a w iednych do zamknięcia wrzeciądz ze skoblem żelaznym. Z tych izb iest sień do stołowey izby, w którey drzwy na zawiasach z wrzeciązem y skoblem żelaznym. Z tey sieni iest izba stołowa o trzech oknach, w których ieszcze niemasz okien szklanych, tylko okiennice na zawiasach żelanych, w trzecim oknie od miasta iest krata żelazna, piec zielony na fundamencie murowanym, drzwi na zawiasach bez klamki y bez wrzeciąza. W tey izbie jest stół nowy stolarskiey roboty. Te budynki wzystkie nowo gątami pobite.

W czwartym kwadracie są także budynki od kościoła aż do budynku pańskiey residentiey przyparte, w nich iest (Арк. 1 зв.) naprzód piekarnia z swoim zamknięciem, izba y komnata dla podstarościego, okna w nich dobre, podłóg z tarcia y piec prosty zielony dobry. Wedle komnaty podstarościego iest także izdebka z swoim zamknięciem, w niey piec dobry y okna dobre. Wedle tey izdebki iest brama od kościoła. Wrota w niey proste, nad bramą iest altana, w którey prochi y munitie inne chowaią, nad szalką kopuła w kształt baszty, w którey takowa nachodzi się munitia.

Prochu do strelania kamieni n[umer]o.

Ołowiu n[umer]o.

Kuł żelaznych do działek n[umer]o 3.

Rura żelazna di szmigownice goła.

Sztuk żelaznych było n[umer]o 10. Teraźnieyszych pułtory kopy.

Salitry w worku garcy in n[umer]o 3.

Kotły kozackie dwa.

Dzyda z proporcem białym.

Muszkietów łątowych n[umer]o 7.

Chorągiew z proporcem kitaykowym czerwonym krzyż błękitny.

Chorągiew biała czerwona, we środku krzyż biały.

Na basztach od zamku rozwiezionych działek trzy.

Hakownic in n[umer]o 18, szmigownic in n[umer]o 4 niesprawne.

Wedle tey bramy iest znowu izdebek dzie z przysiąkiem, ale złe, wpadle w ziemie, iako inne budynki dolne poprawy potrzebuią y podważenia, gąłami także niedawno pobite, w nich piece y okna złe w drzewo robione. Drzwi na zawiasach wrzeciązami zamykające się.

Pod budynkiem wielkim są piwnice al[ia]s sklepy dwa przy stronie długie na łokci n[umer]o 24, szerokie na łokci n[umer]o 10, kamieniem y cegłą wymurowane, ale błotniste,

woda spodkiem sączy się w nich zpod gury, dla którey aby schodziła iest rynsztok poboczny, także murowany.

W środku dziedzińca tego zamku są dwie studni, iedna przed staynią, a druga przed budynkiem p[ana] podstarościego, obiedwie restawratiey potrzebuiące.

Przy tych budynkach iest w ulicy ikoby ku kościołowi szpichlerz na kształt wozowni z drzewa wybudowany (Арк. 2) bez powały, gątami pobity. Podłoga w nim z dylików ciosanya in compte położona. Drzwi do niego al[ia]s wrota na biegunach oboie poprostu zrobione, a kuny żelazne. U wierzchu z wrzeciązami żelaznemi, a zamkami drewnianemi al[ia]s zaporami zamykaiące się. Długi na kroków n[umer]o 36, a szeroki n łokci n[umer]o 14.

Nakoło tych budynków iest sad, quondam ogród włoski iuż teraz zarosły y drzewo w nim nadstarzałe, mało co fruchticuiące, a to za złym opatrzeniem lubo iest ogrodnik do niego, ale chłop prosty y mało się na ogrodowych drzewach y nasionach znaiący. Jest ten ogród na pułtrzeciasta kroków, a szeroki od parkanu mieyskiego aż mimo budynki na ulice ku miastu, na gumę staianie wszerz być może. Takowy zaś może być z niego pożytek iako powiadaią plus minua na z[łotych] 30* (Арк. 2 зв.).

AGAD Archiwum Radziwiłłów, dz. XXV. – sygn. – 1610. Арк. l —2.

[1] Драган М. Українські дерев'яні церкви. Ґенеза і розвій форм. — Львів, 1937. – Т. 1—2; Таранушенко С. А. Монументальна дерев'яна архітектура Лівобережної України. – К., 1982. Цій темі присвячене також новіше дослідження польського автора: Brykowski R. Drewniana architektura cerkiewna na koronnych ziemiach dawnej Rzeczypospolitej. — Warszawa, 1995.

[2] Прикладом відповідної літератури може слугувати новіше дослідження: Гошко Ю. Г., Кіщук Т. П., Могитич І. Р., Федака П. М. Народна архітектура українських Карпат XV-XX ст. – К., 1987.

[3] Певне уявлення про актуальний стан його усвідомлення в українській науковій традиції як окремого історичного явища дають короткі згадки в оглядах історії українського мистецтва: Логвин Г. Н. Архітектура XIV – першої половини XVI століття // Історія українського мистецтва: У 6 т. – К., 1967. – Т. 2: Українське мистецтво XIV – першої половини XVII століття. – С. 28-30; Нельговський Ю. П. Архітектура другої половини XVI – першої половини XVII століття // Там само. – С. 69-70; Юрченко П. Г. Дерев'яна архітектура // Там само. – К., 1968. – Т. 3: Українське мистецтво другої половини XVII-XVIII століть. – С. 21, 23-24 (в цій публікації західноукраїнські землі у відповідному контексті не згадані зовсім); Александрович В. Архітектура та будівництво // Історія української культури: У 5 т. – К., 2001. – Т. 2: Українська культура XIII – першої половини XVII століть. – С. 418; його ж. Архітектура та містобудування // Там само. – С. 637-638. Показово, що в огляді українського мистецтва другої половини XVI – першої половини XVII століть як окреме явище дерев'яне будівництво замків навіть не відзначене: Овсійчук В. А. Українське мистецтво другої половини XVI – першої половини XVII ст. Гуманістичні та визвольні ідеї. – К., 1985. – С. 39-44. Аналогічну ситуацію щодо Лівобережної України див.: Цапенко М. Архитектура Левобережной Украины XVII-XVIII веков. – М., 1967.

[4] Певні матеріали до історії такої забудови збереглися в зовсім не опрацьованих під відповідним оглядом міських актових книгах. Одним із конкретних прикладів може слугувати нещодавно опублікований опис дому коваля в Олиці на Волині з 1684 р.: Александрович В. Опис

міщанського дому на Залісоччі в Олиці з 1684 року // Минуле й сучасне Волині й Полісся. Народна культура: шлях до себе. Збірник наукових праць. На пошану Олексія Федоровича Ошуркевича з нагоди його 70-річчя. Матеріали Волинської обласної науково-етнографічної конференції, м. Луцьк, 10-11 квітня 2003 року. – Луцьк, 2003. – С. 74-75.

[5] Інвентар частини замку в Острозі 1620 р./ До публікації підготувала Марта Боянівська // Острозька давнина. – Львів, 1995. – Вип. 1. – С. 123.

[6] Александрович В. Інвентарі Олицького замку XVII–XVIII століть (друкується).

[7] Александрович В. Опис замку в Бродах з 1689 року // Український археографічний щорічник. Вил. 8 (друкується).

[8] Александрович В. Малярі Золочева та Золочівщини у XVII столітті (друкується).

[9] Александрович В. Інвентарний опис дерев'яного замку 1542 року в Медиці поблизу Перемишля з 1568 року // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Дрогобич, 2002. – Вип. VI. – С. 429-435. Фрагменти інвентаря наводить: Proksa M. Studia nad zamkami i dworami ziemi Przemyskiej od polowy XIV do początków XVIII wieku. — Przemyśl, 2001. – S. 317—319 (автор датує інвентар 1560 р.).

[10] Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie (далі – AGAD), Archiwum Radziwiłłów, dz. XXV. – Sygn. 4127/2. – S.1-13.

[11] Ibid. – Sygn. 1610. – K. l-2v.

[12] Bostel F. Z przeszłości Stryja i starostwa stryjskiego // Przewodnik naukowy i literacki. – Lwów, 1886. – S. 608. За Ф.Бостлем його згадав також: Prochaska A. Historja miasta Stryja. – Lwów, 1926. – S. 74. Востаннє фрагменти інвентаря навів: Proksa M. Studia nad zamkami... – S. 381-382.

[13] Lustracia województwa Ruskiego 1661-1663. – Wrocław; Warszawa; Kraków, 1970. – Część 1: Ziemia Przemyska i Sanocka / Wydali Kazimierz Arlamowski i Wanda Kaput. – S. 179.

[14] Автор виявив його на початку 1990-их років і невдовзі занотував вміщений у ньому опис малювання замкової каплиці: Александрович В. Образотворчі напрями в діяльності майстрів західноукраїнського малярства XVI-XVII століть // Записки Наукового товариства імені Т. Шевченка. – Львів, 1994. – Т. 227: Праці Секції мистецтвознавства. – С. 60-61.

[15] Polski słownik biograficzny. – Wrocław; Warszawa; Kraków, 1962-1964. – T. 10. – S. 414.

[16] Приміщення над брамою були досить поширеними в західноукраїнських замках і становили одну з їх прикметних особливостей, див., наприклад, опис згаданого замку в Медиці: Александрович В. Інвентарний опис... – С. 432.

[17] На жаль, немає ніяких відомостей щодо того, хто саме міг виконувати ці роботи. У Стрию в XVII ст. функціонував скромно відображений писемними джерелами малярський осередок (Александрович В. Стрийські малярі XVI та XVII століть // Сакральне мистецтво Бойківщини. Другі наукові читання пам'яті Михайла Драґана. Матеріали виступів 19-20 листопада 1997 року м. Дрогобич. – Дрогобич, 1997. – С. 96-100). Проте опрацювання архівних матеріалів переконує, що для резиденцій Яна III характерним є також часте переміщення майстрів для виконання певних робіт у якомусь конкретному місці. Новоопрацьовані архівні матеріали вказують на значне поширення такої практики у середовищі майстрів, зайнятих на королівських роботах.

[18] Не виключено, що відображення цих прикметних рис утраченого дерев'яного будівництва дають вибагливі дахи елементів архітектурного тла українських ікон "народного письма" другої половини XVII-XVIII століть. Прикладом можуть слугувати, зокрема, будівлі тла сцени "Моління про чашу", "Страстей" першої половини XVII ст. з Преображенської церкви в Скольому (Національний музей у Львові, репродукцію див.: Світ очима народних митців. Українське народне малярство. Альбом / Автори-упорядники В.І.Свєнціцька, В.П.Откович. – К., 1991. – № 57).

[19] Короткі відомості про нього за люстрацією 1661 р. та описом Калуського староства 1771 р. наводить: Грабовецький В. Історія Калуша. З найдавніших часів до початку XX ст. – Дрогобич, 1997. – С. 34-39.

[20] AGAD – R XXV. – 1611. – K. 2-2 v.

[21] Ibid. – K. 5 v.

* Інвентар продовжує описи фільварків.

Володимир Александрович.
Інвентарі замків у Стрию і Калуші з кінця XVII століття.
У статті публікуються невідомі досі дослідникам інвентарні описи замків у Стрию (1696) та Калуші (1693), збережені в Головному архіві давніх актів у Варшаві. Стрийський замок, який перебував у власності польського короля Яна III Собєського, та скромніший Калуський замок дають цікаві приклади безслідно втраченого й майже зовсім не дослідженого світського дерев'яного будівництва XVII ст. у його найхарактерніших для свого часу зразках.

Volodymyr Alexandryvych.
Inventory of End XVII c. Castles in the Towns of Stryi and Kalush.
In the article the inventory descriptions of the castles in the towns of Stryi (1696) and Kalush (1693) are presented. These documents are hitherto not yet known to the researchers and are preserved in the Main Old Deeds Archives in Warsaw. The castle in Stryi, which was in the property of the Polish king John III Sobiesky, and the more modest castle in Kalush present interesting specimen of the completely lost and almost not at all investigated secular wooden construction of the XVII c. in its most typical samples of the time.